

MONITORING DZIAŁAŃ
ORGANÓW PAŃSTWA
DOTYCZĄCYCH PROCESU
DEINSTYTUCJONALIZACJI
USŁUG SPOŁECZNYCH

LISTOPAD - GRUDZIEŃ 2023

Monitoring przygotowany przez Wspólnotę Roboczą Związków Organizacji Socjalnych omawia ważne zmiany prawne dotyczące usług społecznych związanych z procesem deinstytucjonalizacji w okresie listopad - grudzień 2023 r.

SPIS TREŚCI

Wejście w życie Narodowego Programu Ochrony Zdrowia Psychicznego na lata 2023–2030 - 30 listopada 2023.....	str. 2
Uchwała w sprawie rządowego programu „Mieszkanie, praca, społeczność” - 7 listopada 2023.....	str. 4
Publikacja raportu Najwyższej Izby Kontroli po kontroli sposobu realizacji programu Aktywni Plus - 17 listopada 2023	str. 6
Odpowiedź Minister Funduszy i Polityki Regionalnej Katarzyny Pełczyńskiej-Nałęcz na pismo Rzecznika Praw Obywatelskich profesora Marcina Wiącka - 29 grudnia 2023.....	str. 9

NARODOWY PROGRAM OCHRONY ZDROWIA PSYCHICZNEGO NA LATA 2023-2030

30 listopada wszedł w życie Narodowy Program Ochrony Zdrowia Psychicznego na lata 2023–2030. (kontynuacja Narodowego Programu Ochrony Zdrowia Psychicznego na lata 2017–2022).

Celem głównym programu jest zapewnienie osobom z zaburzeniami psychicznymi, wszechstronnej i kompleksowej opieki i wsparcia adekwatnych do ich potrzeb.

Cele szczegółowe istotne w kontekście deinstytucjonalizacji usług społecznych to:

1A. Upowszechnienie zintegrowanego i kompleksowego modelu ochrony zdrowia psychicznego w oparciu o model opieki środowiskowej. W ramach tego celu wyznaczono następujące zadania:

- 1) monitorowanie postępów wdrażania przez Narodowy Fundusz Zdrowia kompleksowego modelu ochrony zdrowia psychicznego bazującego na leczeniu środowiskowym w ramach centrów zdrowia psychicznego (CZP);
- 2) wdrożenie przygotowanych z towarzystwami naukowymi właściwymi w sprawach zdrowia psychicznego oraz podmiotami uczestniczącymi w ochronie zdrowia psychicznego, standardów lub rekomendacji postępowania medycznego w CZP;
- 3) wspieranie i monitorowanie procesu tworzenia sieci CZP;
- 4) ustalenie kompetencji niezbędnych do realizacji środowiskowego modelu ochrony zdrowia;
- 5) wdrażanie na poziomie przeddyplomowym i podyplomowym szkolenia kadr o kompetencjach niezbędnych w środowiskowej psychiatrycznej opiece zdrowotnej;
- 6) określenie zadań podstawowej opieki zdrowotnej w modelu środowiskowym ochrony zdrowia psychicznego.

1B. Upowszechnienie nowego modelu ochrony zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży opartego o trzy poziomy referencyjne. W ramach tego celu wyznaczono następujące zadania:

W POLSCE DZIAŁA
OBECNIE PONAD
400 OŚRODKÓW
ŚRODOWISKOWEJ
OPIEKI
PSYCHOLOGICZNEJ
DLA DZIECI
I MŁODZIEŻY

- 1) wspieranie i monitorowanie procesu tworzenia sieci podmiotów nowego modelu ochrony zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży opartego o trzy poziomy referencyjne;
- 2) przygotowanie i upowszechnianie standardów lub rekomendacji postępowania medycznego w ramach nowego modelu ochrony zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży;
- 3) wspieranie podnoszenia kwalifikacji i kompetencji kadr niezbędnych do realizacji świadczeń w ramach nowego modelu ochrony zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży;
- 4) wspieranie współpracy z jednostkami systemu oświaty, pomocy społecznej oraz jednostkami i podmiotami realizującymi zadania z zakresu wspierania rodziny, systemu pieczy zastępczej i adopcji w celu zapewnienia kompleksowego wsparcia dzieciom i młodzieży doświadczającym zaburzeń psychicznych oraz ich rodzinom.

RZĄDOWY PROGRAM MIESZKANIE, PRACA, SPOŁECZNOŚĆ

7 listopada podjęta została uchwała w sprawie przyjęcia rządowego programu rozwoju najmu społecznego oraz mieszkalnictwa wspomaganego „Mieszkanie, praca, społeczność”

Celem programu jest **wzmacnianie poziomu integracji społecznej osób** i rodzin, które znajdują się w trudnej sytuacji życiowej i wprowadzenie kompleksowego systemu wsparcia w obszarze mieszkaniowym, zawodowym i społecznym.

Jest to odpowiedź na rosnące w naszym kraju zapotrzebowanie **na przystępne cenowo mieszkania na wynajem wraz z towarzyszącymi usługami społecznymi**, przeznaczonych w szczególności dla osób i rodzin, które znajdują się w sytuacji zagrożenia wykluczeniem społecznym.

Program dotyczy jednak również osób młodych i rodzin pochodzących z tzw. „luki czynszowej” (osoby, które zarabiają za mało, by dostać kredyt hipoteczny lub wynająć mieszkanie po cenach rynkowych i jednocześnie za dużo, by zakwalifikować się do najmu mieszkania z zasobu komunalnego) – niezbędne jest zintegrowanie istniejących mechanizmów finansowych, które będą wykorzystywane na pozyskanie nowego zasobu mieszkaniowego, w szczególności za pośrednictwem Społecznych Agencji Najmu (SAN).

W kontekście deinstytucjonalizacji ważne są tu szczególnie priorytet pierwszy i piąty programu.

W priorytecie pierwszym (Mieszkalnictwo społeczne) przewidziano tworzenie i rozwój Społecznych Agencji Najmu (SAN). Warto przy tym przypomnieć, że zgodnie ze zmianami prawnymi wprowadzonymi w rozporządzeniu o Społecznych Agencjach Najmu z 31 sierpnia 2023 roku Społeczne Agencje Najmu mogą się ubiegać o dostęp do środków rządowych na remonty niewykorzystanych lokali mieszkalnych i ponowne ich oddanie do użytku a od 1 stycznia 2024 - ubiegać się o dofinansowanie do Polskiego Banku Rozwoju (do 80% inwestycji związanych z remontami lokali mieszkalnych, zarówno prywatnych, jak i publicznych na potrzeby SAN),

W priorytecie piątym (Międzysektorowe partnerstwa lokalne i regionalne) działania mają wspierać kampanie społeczne na rzecz mieszkalnictwa społecznego oraz budowanie powiązań pomiędzy SIM, SAN, PES, instytucjami publicznymi oraz innymi podmiotami w zakresie rozwoju mieszkalnictwa społecznego oraz świadczenia usług społecznych.

W ramach **priorytetu czwartego (Pozostałe usługi społeczne)** i interwencje mają dotyczyć wsparcie dla osób niesamodzielnych i zależnych.

PROGRAM AKTYWNI PLUS (2021-2025) – RAPORT NAJWYŻSZEJ IZBY KONTROLI

Program "Aktywni plus", uruchomiony w 2021 roku przez MRiPS ma być realizowany do 2025 r. z aktywnym udziałem organizacji pozarządowych. Celem programu jest wspieranie inicjatyw, które umożliwią osobom starszym pełny udział we wszystkich dziedzinach życia społecznego. Środki przeznaczone na jego realizację pochodzą z budżetu państwa. Jest to kwota 200 mln zł (po 40 mln zł rocznie).

W CIĄGU 5 LAT,
REALIZACJI
PROGRAMU WSPARCIE
MA OTRZYMAĆ 1520
ORGANIZACJI, KTÓRE
OBEJMĄ SWOIMI
PROJEKTAMI OK.
300 TYS. OSÓB.

Program zakłada cztery priorytety: „aktywność społeczna”, „partycypacja społeczna”, „włączenie cyfrowe” i „przygotowanie do starości”. Problemem zauważonym przez kontrolerów NIK był brak równowagi pomiędzy finansowaniem tych priorytetów. W założeniu każdemu z nich miały być przyznane środki w wysokości 25 proc. Rocznej dotacji, czyli po 9,5 mln zł. Minister Rodziny i Polityki Społecznej odpowiedzialny za sprawy społeczne mógł jednak podjąć decyzję o przesunięciu środków między priorytetami, by dofinansować projekty o jak najwyższej jakości. Minister skorzystał z tego uprawnienia zarówno w 2021 r., jak i w 2022 r. **Zdaniem NIK, przesunięcie większości środków do priorytetu pierwszego w obu edycjach konkursu spowodowało, że najczęściej dofinansowywano projekty obejmujące tzw. aktywność bierną, oznaczającą krótkotrwałe,**

jednorazowe działania, np. wyjście do kina, muzeum, teatru, jedno- i dwudniowe wycieczki. W ocenie NIK, takie działania są potrzebne w ramach realizacji polityk lokalnych, nie powinny być jednak dominujące, bowiem ich efektywność może być krótkotrwała.

Największe zastrzeżenia NIK miała do nadzoru Ministerstwa nad oceną merytoryczną ofert – uznała go za nierzetelny, skutkiem czego mogło być przyznanie dotacji projektom, które spełniały kryteria merytoryczne i strategiczne w mniejszym zakresie niż projekty, które zostały odrzucone. Za poważny problem uznano także pozostawienie wnioskodawcom swobody w ustalaniu rezultatów i brak standardów ich pomiaru, utrudniło to ekspertom porównywanie nakładów i efekt

Wnioski pokontrolne dla Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej:

- 1) Dokonywanie oceny strategicznej i dysponowanie środkami uwolnionymi w sposób przejrzysty transparentny w oparciu o mierzalne kryteria oceny.
- 2) Powierzenie oceny dokonywanej przez trzeciego eksperta osobom wskazanym w Regulaminach Komisji konkursowych.
- 3) Egzekwowanie od ekspertów dokonujących oceny merytorycznej zachowania spójności pomiędzy liczbą przyznanych punktów i jej uzasadnieniem.

W OPINII NIK
POZOSTAWIENIE
WNOSKODAWCOM
SWOBODY
W USTALANIU
REZULTATÓW I BRAK
STANDARDÓW ICH
POMIARU, UTRUDNIAŁY
EKSPERTOM
PORÓWNYWANIE
NAKŁADÓW I EFEKTÓW

- 4) Podjęcie działań mających na celu uwzględnianie w ogłoszeniach o otwartym konkursie ofert w ramach Programu informacji o wysokości dotacji przekazanych beneficjentom Programu.
- 5) Nieprzekraczanie w zaktualizowanych ofertach kwot jednostkowych wskazanych przez ekspertów dokonujących oceny merytorycznej i oferentów w ofertach złożonych w odpowiedzi na konkurs.
- 6) Nałożenie na oferentów obowiązku deklarowania w ofertach, jaki poziom wskaźników określonych dla Programu zostanie osiągnięty dzięki realizacji projektu.
- 7) Egzekwowanie od wszystkich zleceniobiorców składania ankiet monitorujących realizację Programu.
- 8) Weryfikację wartości wskaźników dotyczących: liczby osób starszych biorących udział w projektach, wymagających wsparcia w regularnym uczestnictwie w zajęciach, liczby przedsięwzięć informacyjnych, kształtujących pozytywny wizerunek starości i starzenia się osiągniętych w 2021 r.

Zalecenia dla organizacji pozarządowych

- 1) W przypadku projektów dofinansowanych ze środków publicznych, w których stwierdzono nieprawidłowości, niezbędne jest podjęcie działań ukierunkowanych na: realizację projektów zgodnie z postanowieniami umów regulaminów dotyczących wydatkowania środków publicznych.
- 2) Dokumentowanie czynności potwierdzających wydatkowanie środków zgodnie z wymogami programu.

NIK SKONTROLOWAŁA
18 ORGANIZACJI
POZARZĄDOWYCH,
I PRZEPROWADZIŁA
ANKIETĘ WŚRÓD 540
UCZESTNIKÓW PROJEKTÓW
ZORGANIZOWANYCH
W RAMACH PROGRAMU
„AKTYWNI+”.

ODPOWIEDŹ MINISTER KATARZYNY PEŁCZYŃSKIEJ NAŁĘCZ NA PISMO RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH PROFESORA MARCINA WIĄCKA

8 grudnia 2023 Rzecznik Praw Obywatelskich przesłał do Minister Funduszy i Polityki Regionalnej kolejne pismo w którym wyraził zaniepokojenie m.in. dodaniem do Wytocznych EFS+ postanowienia, które brzmiało:

„Opieka wytchnieniowa w placówkach innych niż DPS może być realizowana w placówkach, w których liczba miejsc całodobowego pobytu jest nie większa niż 8. IZ RP (Instytucja Zarządzająca Regionalnym Programem) może umożliwić świadczenie takiej opieki również w większych placówkach pod warunkiem, że IZ RP w porozumieniu z właściwym ROPS określi minimalne standardy świadczenia takich usług”.

Rzecznik Praw Obywatelskich zwrócił uwagę na to, że jest to de facto dopuszczenie możliwości świadczenia opieki wytchnieniowej w instytucji i tym samym jest przejawem instytucjonalizacji. RPO uznał iż taki zapis rodzi **ryzyko naruszenia artykułu 19 Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych**, w którym mowa jest o zapewnieniu osobom wymagającym wsparcia możliwości dokonywania wyborów dotyczących miejsca i sposobu życia oraz zapewnienia im dostępu do usług odpowiadających im potrzebom.

Po drugie postanowienie można było uznać za **zapowiedź złamania zobowiązań międzynarodowych Rzeczypospolitej Polskiej dotyczących dążenia do deinstytucjonalizacji systemu wsparcia**. RPO podtrzymał w swoim piśmie stanowisko co do tego, że środki publiczne, w tym pochodzące z funduszy Unii Europejskiej, powinny być przeznaczone na tworzenie i utrzymanie istniejących form wsparcia społecznego w środowisku lokalnym, nie zaś na wspieranie – choćby pośrednio – istniejących instytucji.

Na pismo to odpowiedziała 27 grudnia 2023 roku nowa Minister Funduszy i Polityki Regionalnej Katarzyna Pełczyńska-Nałęcz, zapewniając, że

„Zgodnie z zapisami Umowy Partnerstwa dla realizacji Polityki Spójności 2021- 2027 w Polsce, w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, „(...) inwestycje infrastrukturalne w placówki świadczące całodobową opiekę długoterminową (całodobowe usługi opiekuńcze) w instytucjonalnych formach są niedozwolone. Aby umożliwić przejście od opieki zinstytucjonalizowanej do środowiskowej, placówki te będą mogły być beneficjentem EFS+ na inwestycje stricte pozainfrastrukturalne, mające na celu deinstytucjonalizację usług. Zarządzający tymi instytucjami będą mogli korzystać z EFS+ na rozwój nierezydencjalnych i niezolowanych form wsparcia dziennego, środowiskowego, wsparcia wytchnieniowego, wspomaganie w domu oraz tworzenie partnerstw z innymi dostawcami usług w celu deinstytucjonalizacji. Wsparcie to musi zapewniać odbiorcom możliwość niezależnego życia i włączenia społecznego zgodnie z artykułem 19 Konwencji o Prawach Osób Niepełnosprawnych, 5 Komentarzem ogólnym nr 5

W ZAŁĄCZNIKU NR 2
DO WYTYCZNYCH EFS+
ZAWARTO ROZWIĄZANIA
ZABEZPIECZAJĄCE
ODPOWIEDNIE
WYDATKOWANIE
ŚRODKÓW UNIJNYCH

*do tej Konwencji i Uwagami Podsumowującymi Komitetu do spraw Praw Osób Niepełnosprawnych ONZ. **Rozwijanie usług środowiskowych realizowanych przez personel całodobowych placówek opiekuńczych musi wynikać z lokalnej analizy potrzeb, a także nie może wzmacniać usług opieki prowadzonych w formie instytucjonalnej***”.

Na mocy zmienionych przepisów prawa oraz obowiązków wynikających z Umowy Partnerstwa, MFiPR wraz z Ministerstwem Rodziny i Polityki Społecznej przygotowało załącznik do Wytycznych EFS+ (załącznik nr 2) precyzujący zasady wsparcia w tym obszarze. Zawarto w nim rozwiązania zabezpieczające odpowiednie wydatkowanie środków unijnych, tak aby realizacja wsparcia w zakresie otwierania się placówki, nie wzmacniała jednocześnie jej potencjału instytucjonalnego.

Aby mieć pewność, że zaproponowane rozwiązania są zgodne z zapisami Umowy Partnerstwa, MFiPR pozyskało opinię Komisji Europejskiej jako strony tego dokumentu. Załącznik został przekazany do Komisarza ds. Miejsc Pracy i Praw Socjalnych, Pana Nicolasa Schmita z prośbą o ewentualne uwagi lub akceptację dokumentu. Komisja Europejska nie zgłosiła do niego żadnych zastrzeżeń.

*Odnosząc się natomiast do kwestii opieki wytchnieniowej, zgodnie z uwagami zgłoszonymi w konsultacjach Wytycznych EFS+, **zmieniono zapis wskazujący, że opieka wytchnieniowa całodobowa świadczona w większej niż 8-osobowa placówce, w formie krótkoterminowego pobytu (do 60 dni w roku kalendarzowym) jest opieką w społeczności lokalnej.** Niemniej jednak jako wyjątek wskazaliśmy, że taka forma wsparcia jest możliwa, gdy będzie realizowana krótkoterminowo, zgodnie z załącznikiem nr 2 w przypadku gdy dotyczy to domów pomocy społecznej (DPS) lub na analogicznych warunkach określonych przez odpowiedni Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej (ROPS), w przypadku gdy dotyczy to innych placówek.*